

บทบรรณาธิการ

“ความรัก ความใคร่ ความคลั่งไคล้ ความมมงาย”

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17-18 ที่ยุคแห่งแสงสว่างทางปัญญา (Age of Enlightenment) ได้เกลี้ยกลัวอำนาจและอิทธิพลขึ้นในโลกตะวันตก โดยมุ่งถอดถอนมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากพันธนาการแห่งยุคมืดทางความคิด (Dark Age) ก่อนจะกลายเป็นชุดปรัชญาความรู้ที่ครอบงำไปทั่วโลกในกาลถัดมา อารยธรรมตะวันตกภายใต้ปรัชญาแสงสว่างทางปัญญาได้ยึดมั่นใน (1) ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ที่จะพิสูจน์ความจริงเชิงประจักษ์เพื่อปลดปล่อยมนุษย์จากความมมงายแห่งศาสนาและไสยเวท (2) หลักเหตุผลต่างๆ ที่สามารถเอาชนะคะคานการคิดตัดสินใจด้วยอารมณ์อันเป็นแรงขับเคลื่อนดิบๆ ของคนเรา และ (3) การขยายตัวของเสรีภาพแห่งมนุษย์ ซึ่งจะนำพาให้มนุษย์ปลดสนาการจากบ่วงร้อยแห่งอำนาจใดๆ ที่จะมาปิดกั้นปัญญาและจิตวิญญาณแห่งตน

แม้จะเป็นกระบวนทัศน์ปรัชญาที่เรื่องอิทธิพลในโลกตะวันตกมานานนับหลายศตวรรษ แต่ทว่า ความเชื่อมั่นในหลักวิทยาศาสตร์ เหตุผลนิยม และเสรีภาพแห่งมวลมนุษย์ ก็ถูกท้าทายมาอย่างต่อเนื่องในบริบทแห่งโลกวิชาการไล่เรื่อยมาตั้งแต่ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ปุชนิยาจารย์ด้านจิตวิเคราะห์ที่ยืนยันว่า แม้สังคมจะก้าวหน้าทันสมัยไปแค่ไหน แต่ด้านดิบในความเป็นมนุษย์ก็มิได้หายไปแต่อย่างใด (ตราบเท่าที่เรายังเห็นมนุษย์ลุกขึ้นมาทำหั่นทำสงครามกัน หรือยังคงมีแรงขับแรงปรารถนาทางเพศซึ่งกักเก็บไว้ในจิตไร้สำนึก ก็เป็นประจักษ์พยานคำตอบของฟรอยด์ได้เป็นอย่างดี) ไปจนถึงกลุ่มนักทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงค์เฟิร์ต (The Frankfurt School) อย่าง ธีโอดอร์ อะดอร์โน (Theodor Adorno) และแมกซ์ ฮอร์ไคเมอร์ (Max Horkheimer) นักวิชาการชาวยิวที่หนีตายจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Holocaust) ของ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ผู้นำเผด็จการนาซีสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง โดยนักทฤษฎีวิพากษ์ทั้งสองคนได้เปิดแนวรบโต้ตอบกับวิวาทะโฆษณาการของปรัชญาแสงสว่างทางปัญญาอย่างเข้มข้นในหนังสือชื่อ *Dialectic of Enlightenment* ซึ่งนิพนธ์และตีพิมพ์เป็นภาษาเยอรมันไว้ตั้งแต่ปี 1947

จนมาถึงศตวรรษที่ 21 ในปัจจุบัน ความสนใจในด้านดิบๆ แห่งห้วงจิตไร้สำนึก หรือด้านที่เคยถูกกดทับเอาไว้ด้วยปรัชญาเหตุผลนิยมและหลักการทางวิทยาศาสตร์ กลับกลายเป็นวัตถุ癖ในการศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจในวงวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กันอย่างมากมาย ไม่เว้นแม้แต่ในศาสตร์ด้านสื่อสารศึกษาที่นักคิดนักวิจัยต่างก็มุ่งหาความรู้ใหม่ๆ ผ่านวัตถุ癖ดังกล่าวกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้นี้เอง วารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์ฉบับเล่ม “ความรัก ความใคร่ ความคลั่งไคล้ ความมกมาย”* จึงเลือกคัดสรรบทความที่ต่างล้วนตั้งคำถามต่อสัญญาตัญญู อารมณ์ แรงขับ จิตไร้สำนึก และพลังด้านดิบต่างๆ โดยมีมิติการสื่อสารเป็นประเด็น “เลนส์” ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์อันหลากหลายเช่นนี้

หาก “รักโลกโกรธหลง” เป็นอารมณ์ด้านดิบของมนุษย์ภายใต้การตีความของหลากหลายสถาบันทางสังคม บทความสองเรื่องแรกได้เลือกวิเคราะห์ให้เห็นการประกอบสร้างความหมายของ “ความรัก” ในพื้นที่ของสื่อแตกต่างกันไป โดยเริ่มจากงานเขียนของ จีรัลด์ เนลิมแสนยากกร กับบทวิเคราะห์ตัวบทแห่งนวนิยายโรมานซ์ชุด *ดวงใจเจ้าทะเลทราย* และตีแผ่ให้เห็นว่า ภาพตัวแทนการเดินทางรอนแรมของตัวละครเอกหญิงท่ามกลางดินแดนทะเลทรายอันลึกลับน่าหลงใหล และการที่เธอได้ประสบพบรักกับตัวละครชืด บุรุษหนุ่มแห่งตะวันออกกลางผู้คมเข้มดุดัน เป็นการผลิตจินตกรรมความฝันที่เอื้อต่อการปลดปล่อยความปรารถนาทางเพศของอิสตรี ภายใต้พื้นที่ความเป็นอื่นซึ่งผสมผสานไว้ด้วยอารยธรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมและเมืองมหานครแบบสมัยใหม่

ตามด้วยบทความของ กำจร หลุยยะพงศ์ กับบทวิเคราะห์ภาพยนตร์ผีโรแมนติกดรามารื่อง *แสงกระสือ* ที่ฉายภาพความหมายแฝงว่าด้วยเรื่องผี เพศ และความเป็นอื่น ซึ่งซ่อนซุกอยู่ในสัญญาแห่งความรักระหว่างมนุษย์กับอมมนุษย์ โดยมีความขัดแย้งระหว่างเพศ การเมืองเรื่องความเป็นอื่น และการต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างไสยเวทและวิทยาศาสตร์ ที่ปะทะประสานกันอยู่อย่างเข้มข้น

ควบคู่ไปกับการตั้งคำถามเรื่องความรัก ก็คงหนีไม่พ้นเรื่องของ “ความใคร่” ซึ่งไม่เพียงแต่ถูกตีตราว่าเป็นกิเลสด้านมืด แต่ยังเป็นสิ่งที่พรอюдเองก็เรียก

ว่า “คำอุษา” (libido) หรือแรงขับจากห้วงปรารถนาทางเพศของมนุษย์ ในประเด็นนี้เอง บทความอีกสองเรื่องก็เชื้อเชิญให้เราลองตั้งคำถามต่อการ สื่อสารกับความใคร่ในเพศรสดังกล่าวนี้ โดยบทความแรกเป็นของ เกศราพร ทองพุ่มพุกษา ได้เลือกศึกษาหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็ก กับการออกแบบเนื้อหา และเรื่องเล่าที่จะส่งเสริมให้เด็กชายและหญิงเกิดความตระหนักรู้ต่อสถานการณ์ คุกคามทางเพศ และด้วยการสร้างตัวละครสมมติ จำลองสถานที่ที่เด็กๆ ค้นเคย ใช้ภาษาเรียบง่ายไม่ซับซ้อน และวางแก่นกับโครงเรื่องที่ติดตั้งสำนึกเรื่องสิทธิใน ร่างกายที่เด็กเองพึงมี หนังสือนิทานภาพจึงมีพลังในการเชื่อมโยงโลกแห่ง เรื่องเล่ากับสถานการณ์การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กที่อาจเกิดขึ้นได้จริงในสังคม

ในขณะเดียวกัน บทความลำดับถัดมาของ เบญจรงค์ ธิระผลิกะ และ คณะ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยว่าด้วยการเปิดเผยตัวตนเรื่องเพศวิถีในการสร้าง ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดของกลุ่มชายรักชายในพื้นที่หวัดเตอร์ คณะผู้เขียนได้ เผยว่า เพราะหวัดเตอร์เป็นช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงง่ายและมีความเป็นนิรนาม จึงเอื้อให้ชายรักชายได้สรรค์สร้างตัวตนในแบบของตัวเอง และในปฏิสัมพันธ์ที่มัก มีเรื่องกามารมณ์เป็นแกนกลางนี้ ผู้เขียนที่ใช้เทคนิคการฝังตัวอยู่ในสนามวิจัยจึง ได้พบขั้นตอนของการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนลื่นไหลได้ตามความพึงพอใจของปัจเจกผู้มีรสนิยมทางเพศ แบบชายรักชายที่แตกต่างกันไป

จากประเด็นรักๆ ใคร่ๆ ข้างต้น บทความเรื่องต่อมาได้เขยิบมุมมอง มาศึกษาในประเด็นของ “ความคลั่งไคล้” ที่มีเวทีของการสื่อสารเปิดพื้นที่ให้ ปัจเจกบุคคลจำนวนหนึ่งแสดงออกในเรื่องดังกล่าวอย่างเข้มข้น ทั้งนี้ ในขณะที่ จุดยืนของนักวิชาการสำนักแฟรงค์เฟิร์ตเคยเชื่อว่า สื่อและอุตสาหกรรม วัฒนธรรมมีแนวโน้มจะทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาวะเชื่องๆ เชื่องๆ หัวอ่อน เชื่องๆ ไร้แรงเกาะเกี่ยว และคลั่งไคล้ไหลหลงไปกับวัฒนธรรมประชานิยมที่ล่อลวง ผู้คนให้กลายเป็น “เหยื่อ” (victimised) แต่ กนกวรรณ ปิ่นสิริานนท์ และอดิพล เอื้อจรัสพันธุ์ ได้นำเสนอบทความวิจัยที่ศึกษากรณีแฟนคลับของศิลปินดารา คริส พีรวัส ที่ด้านหนึ่งก็อาจดูเหมือนจะเป็นกลุ่มของ “ติ่ง” ผู้บ้าคลั่งแบบไร้เหตุผล แต่

อีกด้านหนึ่ง แพนคลັบลกลับเป็นภาพของกลุ่มบุคคลที่สื่อสารต่อสู้เพื่อสิ่งที่ตนรัก อันสะท้อนออกมาจากการเกิดและดำรงอยู่ของเครือข่ายแพนคลັบลซิลิโคนออนไลน์ที่พันธุ์กรรมนิยมความชอบส่วนตัวตนเข้ากับการสร้างแบรนด์บุคคลซึ่งธุรกิจสื่อได้เสกสรรปั้นแต่งและกำหนดภาพลักษณ์ขึ้นมา

ในกลุ่มบทความสองเรื่องสุดท้าย ได้นำพาผู้อ่านไปยังโลกของการสื่อสารในแง่มุมที่หลายคนมองว่าเป็น “ความมกมาย” เพราะวาทกรรมหลักที่ครอบงำมนุษย์มาตั้งแต่ยุคแสงสว่างทางปัญญา ทำให้ความรู้และความเชื่อแบบดั้งเดิมถูกประทับตราว่าเป็นอวิชาที่มกมายไร้เหตุผล บทความเรื่องแรกของ อัจฉริยา ชูวงศ์เลิศ ได้เลือกสนามวิจัยในดินแดนไกลโพ้นอย่างอำเภอกวนชิน จังหวัดแทงหวา ทางภาคกลางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม โดยมีเป้าหมายในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลการสื่อสารพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังยอมรับนับถือในแม่มด ทั้งนี้แนโยบายของรัฐบาลเวียดนามจะเน้นการผลักดันความเจริญและความทันสมัยสู่ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ หากทว่าอำนาจทางศีลธรรมและความเชื่อในเครือข่ายลัทธิแม่มดก็มิได้สูญสลายหายไปโดยง่าย แต่ยังคงร้อยรัดยึดโยงอยู่ในวิถีปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้พลังท้าทายใหม่ๆ จากโลกภายนอก

จนมาปิดท้ายกับบทความของ สิทธิรินทร์ สนิทชน กับบทวิเคราะห์ต่อบทเนื้อหาของสื่อนวนิยายแนวผี ที่ดูผิวเผินแล้วเหมือนเป็นเรื่องมกมายไร้สาระ แต่ทว่ากับนวนิยายบันเทิงคดีชุด *Ghost Marketing* กลับนำภาพการดำรงอยู่ของสิ่งที่ “ถึงแม้ไม่เชื่อ แต่ก็มีหายนะถ้าจะลบหลู่” อย่าง “ผี” มาออกแบบเป็นตัวละครหลักที่วิพากษ์ระบอบทุนนิยม การฆาตกรรมอัตตาเบรียล และการขยายตัวของลัทธิบริโภคนิยมได้อย่างแยบยลและคาย

หากวิทยาศาสตร์และตรรกะเหตุผลต่างๆ เป็นชุดปรัชญาความรู้ที่สร้างสรรค์ศาสตร์วิชาแขนงใหม่ๆ ขึ้นมามากมายนับแต่ศตวรรษที่ 17-18 โดยที่หนึ่งในนั้นก็คือศาสตร์ด้านสื่อสารศึกษา ที่รู้จักกันในชื่อของวารสารศาสตร์หรือนิเทศศาสตร์ แต่เรื่องที่นำชวนจนสนใจก็คือ แม้จะเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ว่าด้วยการสื่อสารร่วมสมัยเช่นนี้ แต่นักคิดนักทฤษฎีจำนวนหนึ่งก็ยังอาศัยเรื่องที่อยู่บนารยะ ไร้สาระ ไร้เหตุผล อย่าง “ความรัก ความใคร่ ความคลั่งไคล้ ความ

งมง่าย” มาเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษา บทความหลากหลายเรื่องราวในวารสารวิชาการ วารสารศาสตร์ ก็น่าจะเป็นมุมเล็กๆ ซึ่งจุดประกายชี้ชวนให้เราลองหยิบวัตถุดิบที่อาจดูเป็น “ความไม่รู้” หรือเป็น “ความเขลา” เหล่านี้ มาประกอบร่างสร้างใหม่ให้เป็น “ความรู้” และ “ปัญญา” ในแวดวงสื่อสารศึกษาได้เช่นกัน

สมสุข หินวิมาน

บรรณาธิการ